

Samenwerkingsverband Exmoorpony
Tegelseweg 3
5951 GK Belfeld
tel: 077-4642999
e-mail: info@faunaconsult.nl
www.exmoorpony.nl

Nieuwsbrief Samenwerkingsverband Exmoorpony maart 2014

Belfeld, 24 maart 2014

Beste leden,

In deze nieuwsbrief stelt Ebelien Nieboer zich voor als nieuw lid van ons samenwerkingsverband. Verder is er aandacht voor het recent verschenen proefschrift over het Konikpaard en het recent verschenen wetenschappelijk artikel over de afkomst van de Exmoorpony. Hierna volgt er een verslag van het bezoek van Jaap Mekel aan de Exmoorpony's van Michiel Mooij en Jacqueline de Lange, in het Noord-Hollands Duinreservaat. Daarnaast is er aandacht voor problemen met Exmoorpony's in Exmoor National Park. Uiteraard eindigen we de nieuwsbrief met de rubriek 'De foto'.

Hans Hovens, voorzitter

Nieuw lid: Ebelien Nieboer

Hieronder stelt Ebelien Nieboer uit Middelstum zichzelf voor als nieuw lid van het Samenwerkingsverband Exmoorpony. Zij nam twee Exmoors over van Gradiënt.

Van jongs af aan ben ik altijd al met paarden bezig geweest en in het dagelijks leven werk ik als ruiter bij de bereden politie. De droom om nog eens met wilde paarden te mogen werken was al lange tijd aanwezig en werd werkelijkheid nadat ik met Jasper Poot (Gradiënt) in gesprek kwam. Waarom gaan deze fantastische pony's soms nog voor de dood weg terwijl ze ook prima ingezet kunnen worden als rijdier?? Op 1 februari kwamen de twee pony's aan op hun nieuwe plekje en vandaag 21 maart is de merrie al niet meer wild te noemen...Ze laat zich gemakkelijk pakken, loopt braaf mee aan het halster, kan vast staan, borstelen vindt ze heerlijk en voetjes geven gaat steeds beter... Deze Exmoors gaan een carrière als rijpony tegemoet en hopelijk gaan er nog vele Exmoors volgen....

Studies naar de herkomst van Konikpaard en Exmoorpony

Door Toon Rijkers en Hans Hovens

Op 7 februari 2014 promoveerde Cis van Vuure aan de Vrije Universiteit op een proefschrift over de herkomst van het Konikpaard. Konikpaarden worden in veel Europese natuurgebieden als grazer ingezet, wegens hun vermeende verwantschap met de tarpan (een uitgestorven Oost-Europese ondersoort van het wilde paard). Onlangs waren Konikpaarden te

zien in de film ‘Nieuwe Wildernis’ over de Oostvaarderplassen. Het Konikpaard is gecreëerd door de Poolse wetenschapper Tadeusz Vetulani. Zijn doel was het terugfokken van de uitgestorven tarpan. Hiertoe selecteerde hij in de jaren 20 van de vorige eeuw uit Zuid-Poolse boerenpaarden de (in zijn ogen) meest wild ogende om mee verder te fokken. Daarbij werden dieren met (vermeende) wilde kenmerken als een aalstreep, zebrastrepen en een grijze lichaamskleur geselecteerd. Uit de studie van Cis van Vuure blijkt echter dat het Konikpaard niet noemenswaardig verwant is aan de tarpan en er ook niet op lijkt, met name omdat wilde paarden niet grijs waren, maar bruin.

Vrijwel gelijktijdig met het promotieonderzoek van Cis van Vuure, verscheen er een artikel van ons (Hans Hovens en Toon Rijkers) in het wetenschappelijke tijdschrift Lutra: http://www.exmoorpony.nl/pdf/Lutra_dec2013_Hovens_Rijkers_lowres.pdf. De reden voor ons om dit artikel te schrijven was dat vrijwel alle wetenschappelijke studies er bij voorbaat al van uitgaan dat de Exmoorpony geen wild paard kan zijn. Wij denken echter meerdere bewijzen te hebben gevonden voor de wildheid van de Exmoorpony. Zo blijkt het voorkomen van wilde paarden in Exmoor vanaf 1086 regelmatig te worden beschreven. Ook blijken de Engelse wetenschappers James en Mary Speed en de Duitse wetenschapper Hermann Ebhardt al in de vorige eeuw te hebben ontdekt, dat de skeletten, kaken en tanden van Exmoorpony's overeen komen met die van kleinere oerpony's, die 12.000 jaar geleden in Noordwest-Europa voorkwamen. Om na te gaan in hoeverre dit klopt, hebben Jaap en Dorien Mekel met Hans Hovens 16 onderkaken van dode Nederlandse Exmoorpony's geopend. Hieruit bleek dat de kiezen en valse kiezen diep geworteld waren, zoals beschreven in studies uit de vorige eeuw. Ook blijkt uit grotschilderingen en inscripties dat de hangende manen, meelsnuit, witte oogring, zwarte onderbenen, donkere aalstreep en bruine vachtkleur van de Exmoorpony, overeen komen met die van de kleinere wilde paarden die zo'n 12.000 tot 6.000 jaar geleden in Noordwest-Europa voorkwamen. Ook blijkt uit wetenschappelijke DNA-studies dat de basiskleur en aftekening van wilde paarden overeenkomt met die van de hedendaagse Exmoorpony.

Tenslotte lijkt ook mtDNA onderzoek erop te wijzen dat de Exmoorpony een wild paard is. Om dit te kunnen begrijpen moeten we eerst iets over het mtDNA uitleggen. Het mitochondriaal DNA (mtDNA) is het eigen DNA van de mitochondriën. Mitochondriën zijn orgaantjes in elke lichaamscel, die zorgen voor de energiehuishouding. Het mtDNA erft via de moeder over. Zowel zaadcellen als eicellen bevatten mitochondriën, maar in de zaadcel zitten ze in de staart. Die staart valt van de zaadcel af tijdens het bevruchten van de eicel. Daardoor worden de mitochondriën van de zaadcel niet in de eicel binnengebracht. De bevruchte eicel bevat dus alleen mitochondriën – en daarmee het mtDNA- van de moeder. Doordat ieder dier zijn mitochondriën krijgt van zijn of haar moeder, blijft dit mtDNA generaties lang hetzelfde. MtDNA is daardoor ideaal voor onderzoek naar de afstamming van diersoorten, via de moederlijke lijn.

Uit diverse wetenschappelijke studies naar het mitochondriaal DNA van paarden blijkt dat de hedendaagse gedomesticeerde paardenrassen door de mens zijn gecreëerd, door verschillende ondersoorten van het wilde paard met elkaar te kruisen. Het Przewalskipaard is echter een wilde ondersoort die geen voorouder is van de hedendaagse gedomesticeerde paarden. Wetenschappers ontdekten dat er in de wilde Spaanse en Portugese paarden, die meer dan 4500 jaar geleden bestonden, drie typen mtDNA voorkwamen, die bij wilde paarden uit andere delen van Europa en Azië niet voorkwamen. Hieruit concludeerden zij dat er in die tijd in Spanje en Portugal een aparte ondersoort van het wilde paard moet hebben bestaan. Deze ondersoort kon zich ontwikkelen doordat de Pyreneeën contact met andere wilde paarden uit

Europa en Azië verhinderde. Helaas worden deze unieke typen mtDNA niet meer in hedendaagse Spaanse of Portugese paardenrassen aangetroffen en moet de wilde ondersoort van het Spaans/Portugese paard als uitgestorven worden beschouwd.

Wij (Hovens en Rijkers) ontdekten dat in Noordwest-Europese wilde paarden van meer dan 4500 jaar geleden geen drie, maar zelfs vijf unieke typen mtDNA voorkwamen. Hieruit blijkt dat er een Noordwest-Europese wilde paardenpopulatie moet hebben bestaan, die zich niet of nauwelijks mengde met andere Europese en Aziatische paardenpopulaties. Wellicht hebben de dichte bossen (geen geschikt leefgebied voor paarden) die in Centraal-Europa na de laatste ijstijd ontstonden en de latere afscheiding van Groot-Brittannië van het Europese vaste land voorkomen dat de Noordwest-Europese ondersoort van het wilde paard met andere ondersoorten van het wilde paard kon kruisen. Ook is het mogelijk dat sexual imprinting (dat is het verschijnsel dat dieren een partner kiezen die lijkt op hun eigen ouders) voor een deel heeft voorkomen dat er geen kruisingen met andere ondersoorten van het wilde paard optraden.

Waar er tegenwoordig geen Spaans/Portugees paardenras meer blijkt te bestaan met mtDNA van wilde Spaanse of Portugese paarden, blijkt de hedendaagse Exmoorpony een uitzonderlijk hoog percentage mtDNA te hebben van het wilde Noordwest-Europese paard. Daarnaast lijken ‘niet Europese’ typen mtDNA bij de Exmoorpony afwezig te zijn. Omdat de Exmoorpony door de mens met niet-Europese paardenrassen is gekruist om gedomesticeerde Noordwest-Europese paardenrassen te creëren, vinden we in veel hedendaagse paardenrassen (zoals de IJslandse pony) nog oorspronkelijke Noordwest-Europese typen mtDNA; echter steevast in een lager percentage dan in de Exmoor.

Op de studie naar het Konikpaard en ons artikel zijn redelijk veel reacties gekomen in media als Bionieuws, De Limburger, Vroege Vogels Radio, L1 en op website de Hoefslag. Ook zal er in april een artikel over de Exmoorpony verschijnen in de Vlaamse editie van het tijdschrift EOS. Als Samenwerkingsverband Exmoorpony hopen we uiteraard dat deze artikelen zullen resulteren in een toename in de belangstelling voor de Exmoorpony onder Europese terreinbeherende instanties.

Exmoors in het Noord-Hollands Duinreservaat

Door: Jaap Mekel

Tussen Castricum en Egmond lopen Exmoors over de hele breedte van de eerste duinen tot de weg die grofweg de scheiding tussen duinen en landbouwgrond vormt. Deze duinstrook is 2,5 km breed, flink geaccidenteerd en grote oppervlaktes zijn begroeid met bos en struweel. De dieren zijn eigendom van Michiel Mooij en Jacqueline de Lange. Op 8 december 2013 bracht Jaap Mekel een bezoek aan Michiel en Jacqueline om zijn dieren te inspecteren.

Michiel en Jacqueline hebben een divers bedrijf: Biologische melkveehouderij, pensionpaarden, een zorgboerderij en natuurbeheer middels begrazing. Hun bedrijf is gelegen aan de weg, die de scheiding vormt tussen landbouw en duin, aan de landbouwkant. In 2004 kochten zij bij het Fryske Gea 4 Exmoor merries om samen met runderen een terrein, genaamd Diederik, van 60 ha te gaan begrazen. In 2005 kochten zij daar ook een hengst. Toen in 2007 het grote terrein van 1100 ha beschikbaar kwam voor gemengde begrazing had Michiel niet voldoende aan zijn eigen aanwas en kocht hij weer exmoors bij het Fryske Gea. Zijn eigen hengstjes werden gecastreerd en ook in dit terrein geplaatst. Op het moment van castreren waren de dieren één jaar. De dierenarts kon bij een aantal dieren maar 1 bal vinden

en weet dit aan een erfelijke afwijking. Later bleek dat er met de dieren niets mis was. Er kwamen veulens doordat een aantal hengsten niet goed gecastreerd waren. De nakomelingen van deze hengstjes hebben een verhoogde kans op een broer en zus als ouder en kunnen dus afkomstig zijn uit een behoorlijke inteelt. Door de dieren op voer te conditioneren, viel het vangen, dat nodig was om de hengsten te behandelen en de aanwas weg te halen, best mee.

Tijdens het bezoek hebben we de 6 merries die op dat moment in Diederik stonden geïnspecteerd. Bij vijf dieren was de bouw en kleuring overeenkomstig. Ze neigden naar het rood en hadden een vrij hoog oplopende wit kleuring vanuit de buik. Het toad eye was niet erg prominent aanwezig. Hun bouw was over het geheel goed en in proportie. Zonder twijfel voldeden deze dieren aan de exterieurstandaard. Daarnaast was er een valier met een goede meelsnuit. Dit dier was opvallend grof gebouwd met sterke benen en een brede neus; kortom een dier met een krachtige uitstraling. Zeker de moeite waard om mee te fokken.

Eén van de merries van Michael Mooij.

Het terrein Diederik is omgeven met een gaas raster van 1,1m hoog. De andere kudde, 27 ruinen en merries en veulens, loopt aan de andere kant van dit gaas. Onbedoeld vindt er

uitwisseling plaats. Een enkele keer springt er een dier vanuit Diederik naar het grote terrein en andersom. De opdrachtgever wil in het grote terrein geen mannelijke dieren hebben dit was mede een reden om de hengst in 2011 te castreren. In het grote terrein is het namelijk toegestaan voor ruiters om op de ruiterpaden hun paarden te berijden. Het blijkt dat de ruiters meer moeite hebben met de Schotse Hooglanders die er lopen dan met de merries en ruinen. Er zijn Michiel geen problemen door interacties tussen ruiters en exmoors bekend.

Vorig jaar zijn vanuit een belendend begrazingsgebied in de zomer twee hengsten het terrein van Michiel in gekomen door over een raster te springen. Het waren nakomelingen uit een Konik Exmoor kruising. Van deze dieren heeft er één in elk geval een week bij de dieren van Michiel gelopen. Hier zijn drie veulens uit voortgekomen. Daarvan is er één donker, de anderen hebben de aftekening van een Konik. Van deze dieren is er één in elk geval een hengst. De ervaring leert dat dieren van een jaar oud al kunnen dekken. Michiel zal daarom deze dieren voor ze die leeftijd bereikt hebben, afvoeren.

De Exmoors van Michael Mooij hebben ook bos tot hun beschikking.

Opvallend is dat bij de exmoors geen staart- en maneneczeem is geconstateerd. Er is de gedachte dat de knutten die dit veroorzaken nauwelijks aan de kust voorkomen. Bij een paar pensionpaarden van Michiel is zomereczeem echter een groot probleem. De knutten zijn dus wel degelijk aanwezig. Het lijkt er dus op dat deze exmoors niet gevoelig voor zijn voor staart- en maneneczeem.

Van de groep die in het grote terrein loopt heb ik vier dieren gezien. Daar zat een kruising hengstveulen bij. Zijn moeder is een mooie merrie met een wat kortere kop dan dat je vaak ziet, positief dus en een iets beter Toad eye dan de andere dieren. Eén ander dieren was getekend als de meeste dieren in Diederik; vrij rood met wit vanaf de buik dat wat ver omhoog kwam. Het vierde dier was valier van kleur met een goed ontwikkelde meelsnuit.

Alle Exmoors van Michiel heeft hij van It Fryske Gea betrokken of zijn hier nakomelingen van, de veulens van 2013 daargelaten. Zodoende heb ik het vertrouwen dat het zuivere

Exmoors betreft. De dieren die ik gezien heb voldoen aan de rasstandaard. Hopelijk kan ik bij een volgend bezoek meer Exmoors in het Noord-Hollands Duinreservaat inspecteren.

Op mislukte castraties en ongewilde uitwisseling na heeft Michiel slechts 1 calamiteit meegemaakt. Het ging om een merrie met een vrij jong veulen. Op het moment dat ontdekt werd dat het niet goed ging met de merrie stond ze in een ondiepe poel. Het lukte slechts om haar uit het water te krijgen door zelf te water te gaan en haar er uit te drijven. De merrie overleed vrij snel zonder dat duidelijk was wat ze onder de leden had. Het veulen is met de fles groot gebracht en heeft zich zodoende tot een lastig dier ontwikkeld.

Al met al een paar interessante uren in een geweldig terrein. Het is voor publiek toegankelijk en ik kan het iedereen aanraden om er te gaan wandelen en wie weet kom je er Exmoor ponys tegen...

Problemen met Exmoorpony's in Exmoor National Park

Door: Ruth Thomas (bestuurslid Exmoor Pony Society)

Niet-Exmoors en Exmoor-kruisingen op Brendon Common in Exmoor National Park (Bron: Peter Green, 2013).

In Exmoor National Park heeft de Engelse veearts Peter Green een aantal problemen in kaart gebracht, in opdracht van de Exmoor Moorland Landscape Partnership Scheme (EMLPS) en de Exmoor National Park Authority (ENPA).

Zo blijkt de genetische diversiteit van de Exmoorpony's in het park te klein te zijn om de populatie Exmoors duurzaam te laten voortbestaan. Deels komt dit doordat de Exmoorpony in de Tweede Wereldoorlog bijna was uitgestorven (de populatie is door een bottleneck gegaan), daarnaast zijn er in Exmoor National Park jarenlang slechts enkele hengstlijnen voor de fok

ingezet. Peter Green adviseert daarom dat er andere bloedlijnen naar het park moeten worden gehaald. De meest onverwante Exmoors blijken op grote afstand van Exmoor National Park te lopen, met name in een grote kudde vrijlopende dieren in Schotland.

De Exmoor Pony Society gebruikt DNA-tests om er zeker van te zijn wie de vader en moeder zijn van een Exmoorveulen. Door de grote mate van onderlinge verwantschap tussen de Exmoorpony's in het park blijken DNA-test hier veelal niet goed te werken.

Daarnaast blijkt een behoorlijk deel van de Exmoorpony's in het park niet zuiver te zijn, doordat er her en der andere paardenrassen zijn ingekruist. Dit is deels te wijten aan het houden van andere paardenrassen, in combinatie met slechte omheiningen tussen de verschillende gebieden. Anderzijds is dit te wijten aan het feit dat de staat het houden van Exmoorpony's op Exmoor een tijd lang heeft gesubsidieerd, zonder te controleren of er wel sprake was van zuivere Exmoorpony's. Peter Green vermoedt dat dit er in enkele gevallen toe heeft geleid dat men opzettelijk Exmoors is gaan kruisen met andere paardenrassen. Zo kreeg men beter berijdbare of zwaardere veulens (voor de vleesindustrie) die toch (omwille van de subsidie) nog voor Exmoorpony konden doorgaan. De eindconclusie van Peter Greens rapport luidt dat het voortbestaan van de zuivere Exmoorpony in Exmoor National Park niet met de huidige regels kan worden gegarandeerd. Met name het feit dat de Exmoor Pony Society geen middel heeft om het ongecontroleerd kruisen van Exmoorpony's met andere paardenrassen op Exmoor te stoppen is een probleem. De Exmoor Pony Society zou graag zien dat de staat alleen subsidie toekent voor zuivere Exmoorpony's: dat zijn Exmoors die zijn geïnspecteerd, DNA-getest en geregistreerd bij de Exmoor Pony Society.

Wat kunnen we van de problemen op Exmoor leren? Allereerst dat het belangrijk blijft verschillende bloedlijnen aan te houden, om verdere inteelt te voorkomen. Ook blijkt dat het belangrijk is dat we met zuivere Exmoors fokken. De enige controle die we daartoe hebben is het inspecteren van nieuwe dieren voordat ze tot het stamboek worden toegelaten. Daarnaast is het uiteraard belangrijk dat we het stamboek up to date houden. Gelukkig hebben de oproepen in de vorige nieuwsbrieven geleid tot een ware inhaalslag: we kunnen stellen dat vrijwel ieder lid van het Samenwerkingsverband zijn laatste mutaties heeft doorgegeven en dat inmiddels de meeste Exmoors zijn geïnspecteerd of binnenkort zullen worden geïnspecteerd.

De foto

Tijdens een recente inspectie van de Exmoors van Stichting Taurus op Keent bleken er twee merries met een uitzonderlijk goed exterieur te lopen. Beide merries hadden echter een kleine typische 'afwijking': een witte oogring die plotseling stopt in het bovenste ooglid. De merries zijn gefokt door Gradiënt op de Bolle Kamer (Texel). Hun vader is de hengst waarvan de foto is verwerkt in het logo van ons samenwerkingsverband (zie het briefhoofd van deze nieuwsbrief). De moeder van deze dieren is helaas niet bekend. Bladerend in de foto's die Trinke van Dam me enkele jaren geleden zond, kwam ik deze op de Bolle Kamer gemaakte foto tegen. Een merrie met een uitzonderlijk goed hoofd en met eenzelfde typische onderbroken oogring. Het kan bijna niet anders of dit is de moeder van de twee merries op Keent. Heeft u een leuke of mooie foto van Exmoorpony's? Zend deze dan in voor de volgende nieuwsbrief.

Exmoormerrie op Texel (foto: Trinke van Dam).